

เผยความในพระราชหฤทัย รัชกาลที่ 4 ถึงกษัตริย์เขมร หลังเสียดินแดนเขมรแก่ฝรั่งเศส

ชนกฤต ก้องเวหา

สมเด็จพระนโรดมพรหมบริรักษ์ หรือ นักองคร่าชาวตี (ภาพจาก wikipedia)

สมัยจักรวรรดินิยมที่ชาติมหาอำนาจแผ่อิทธิพลและจัดตั้งอาณานิคมในดินแดนต่าง ๆ เขมรในฐานะประเทศราชของสยามก็เผชิญการรุกรานจากฝรั่งเศส พ.ศ. 2402 หลังจากฝรั่งเศสได้ญวนเป็นอาณานิคม จึงมีความตั้งใจในการครอบครองเขมรเพื่อรวมอาณานิคมอินโดจีนให้สมบูรณ์ เริ่มจากการเจรจาทำสัญญากับเขมรโดยเจ้าอริราชของเขมรไม่มีโอกาสร่วมตัดสินใจประการใดทั้งสิ้น

สมเด็จพระนโรดมพรหมบริรักษ์ กษัตริย์เขมรผู้มีส่วนในสัญญาครั้งนี้โดยตรงทรงพบว่า **พลเรือเอก กรองติแยร์ (Contre Admiral de la Grandiere)** มาถึงเมืองอุดงมีชัย เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2406 และเริ่มต้นเจรจากับพระองค์ให้ทำสัญญากับฝรั่งเศส นายพลผู้นำนี้นำเรือรบติดปืนใหญ่มาขู่หน้าเมืองอุดงมีชัย ในที่สุดก็ทรงประทับตรายอมรับสัญญาฉบับดังกล่าว

จะด้วยยังทรงกริ่งเกรงในอำนาจของสยาม หรือไม่อยากหักหาญพระราชหฤทัยพระเจ้าแผ่นดินสยามไม่ทราบได้ หลังเหตุการณ์นั้น กษัตริย์เขมรได้กราบบังคลทูลมายังกรุงเทพฯ ว่า ถูกบีบบังคับให้ทำสัญญาโดยตนไม่เต็มใจ ความว่า

“ครั้งนี้ อัฒมิรอลเดอ ลากรันดิเอ บังคับให้ข้าพระพุทธเจ้าทำหนังสือสัญญา ณ เมืองเขมร ข้าพเจ้าคิดกลัวว่าจะมีความผิดกับกรุงเทพฯ เป็นอันมาก แต่ข้าพเจ้าคิดกลัวไปว่าถ้าเกิดวิวาทกันขึ้นกับฝรั่งเศส ความ

ครหาติเตียนข้าพเจ้าก็จะมากขึ้น ด้วยใจพระยาเขมรแลราชกรูทุกวันนี้เป็นสามพวกอยู่ ก็จะพากันว่าได้ผู้หนึ่งผู้นี้เป็นเจ้าเมืองไม่สบายฤ ความข้อนี้นั้นปัญหาแล้ว จึงยอมทำหนังสือสัญญากับฝรั่งเศส”

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงทราบข่าวการทำสัญญาและข้อความกราบบังคลทูลของกษัตริย์เขมร ทรงพยายามหาทางแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี ด้วยตระหนักในอำนาจของฝรั่งเศส และทรงทราบดีว่าสยามเป็นชาติเล็กต้องใช้วิธีอ่อนอ่อนต่อชาติมหาอำนาจ จึงแก้ไขปัญหานี้เฉพาะหน้าด้วยการทำ “สัญญาลับ” กับเขมรในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2406 เพื่อรับประกันความเป็นประเทศราชของเขมรต่อสยาม เมื่อฝรั่งเศสรู้เรื่องนี้ก็ประท้วงการกระทำของสยามทันที และให้สัญญาลับเป็น “โมฆะ”

รัฐบาลสยามไม่สามารถต่อรองหรือกีดกันอะไรได้จึงเลือกตัดใจ คือปล่อยเขมรจากประเทศราชของตนเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส แม้สูญเสียศักดิ์ศรี อุดมการณ์ และมรดกของบรรพชน แต่สิ่งที่รักษาได้คือเอกราชและอธิปไตยที่ยังคงอยู่ ในทัศนะรัชกาลที่ 4 ความเป็นรัฐสยามยังไม่ถูกแตะต้อง หรือเสียหายใด ๆ ความผิดพลาดจากการสูญเสียยังเป็นสิ่งที่ “พอรับได้” (ไกรฤกษ์ นานา : 85 : 2552) และไม่ทรงตำหนิการกระทำของกษัตริย์เขมรแต่ประการใด สิ่งเหล่านี้สะท้อนผ่านพระราชหัตถเลขาของพระองค์ถึงสมเด็จพระนโรดมพรหมบริรักษ์ ซึ่งจะยกมาบางตอนที่สำคัญ ดังนี้

“...ก็ถ้าจะมีผู้ใดคิดกลางแกลงสงสัยว่าข้าพเจ้าชุ่นช้องหมองหมางกับเธอประการใด จึงคิดอ่านเหินผืนแปรจะยกย้ายไปอย่างอื่นจึงไม่ไปอภิเษก ให้สมกับการที่พระยาราชนานุกูลไปนัดหมายไว้ นั้น ถ้าผู้ใดวิตกสงสัยไปดังนี้ การนั้นไม่ตรงกับสิ่งที่แท้จริงเลย เจ้านายฝ่ายเขมรทั้งปวงนั้น ดำรงชีพอยู่ในกาลบัดนี้ ผู้ใดจะเป็นที่สนิทคุ้นเคยกับข้าพเจ้ามากกว่าเธอมีฤ...”

“...ก็เมื่อเจ้าเวียตนามก่อให้เกิดเหตุ จนฝรั่งเศสได้เมืองญวนฝ่ายใต้ตกเป็นของเอมปรอ ซึ่งมีอำนาจใหญ่โตขึ้นกว่าเจ้านายฝ่ายฝรั่งเศส แต่ก่อนอย่างนี้แล้ว เมืองเขมรก็มีทางที่ค้าที่ขายก็ซึ่งจะปิดอยู่ไม่ให้ฝรั่งเศสเข้ามาทำมาหากิน แสวงหาทางที่จะเป็นประโยชน์กับเขานั้น จะให้ไม่รู้จักกันเหมือนอย่างแต่ก่อนที่เดียวจะเป็นได้ฤ...”

...เมื่อฝรั่งเศสมาอยู่เมืองญวนฝ่ายใต้ ก็เป็นพันใกล้ล้นกับเมืองเขมร จะไม่ให้ไปถึงกันอย่างไรได้ การจะเป็นอย่างไรในข้างใดข้างโน้นก็เป็นได้ทุกประการ ไม่มีใครเห็นเป็นพยาน ไม่ต้องกลัวครหาจินทา เขมรมีกำลังน้อยจะรู้ที่ทำอะไรได้ ข้าพเจ้าคาดจิตเห็นใจเธอและพระยาพระเขมรผู้ใหญ่อยู่หมดจริง ๆ ไม่ได้ชุ่นช้องหมองหมองอันใดด้วยเหตุนี้ดอก...”

พระราชหัตถเลขาพระกระแสรราชดำรินในรัชกาลที่ 4 พระราชทานตอบสาส์นขององค์พระนโรดม (ไม่ปรากฏวันที่) พ.ศ. 2407

อันที่จริงพระราชหัตถเลขาที่มีความยาวรวมกว่า 7 หน้า เมื่อพิจารณาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เสียเขมรแก่ฝรั่งเศสจะเห็นว่า รัชกาลที่ 4 ยังทรงเมตตาเหล่าเชื้อพระวงศ์เขมรเหมือนพระญาติสนิท ไม่ได้โกรธเคืองการกระทำของกษัตริย์เขมร เพราะกระทำไปด้วยถูกบังคับไม่อาจต้านทานฝรั่งเศสได้ รวมทั้งปลอบประโลมให้คลายความกังวลจากเหตุสุตวิสัยดังกล่าว ปีต่อมาทรงมีกระแสพระราชดำริไปยังกษัตริย์เขมรอีกครั้ง คัดตรงใจความสำคัญความว่า

“...เธอได้อภิเษกเป็นเจ้ากรุงกัมพูชา มียศเสมอด้วยองค์หริรักรัชมหาอิศราธิบดีแล้ว ฤจะวิเศษไปอีก ฝรั่งเศสขามาทำสัญญาว่า เอมเปรอพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสรับอุปถัมภ์เธอให้เป็นเอกราชไม่ขึ้นเมืองใด ฝ่ายไทยก็ได้รับสัญญานั้นแล้ว ก็ข้าพเจ้าจะมีหนังสือไปมาถึงเธอ จะกลับใช้คำว่าท่านว่าฉันตั้งพูดกับองค์หริรักรัชมหาอิศราธิบดี ตามยศที่เธอเป็นเจ้ากรุงกัมพูชาแล้วนั้นก็ควรแท้จริง ฤถ้าจะคิดด้วยยอมให้เป็นเอกราช แล้วจะใช้โวหารเช่นพระราชสาส์นไปเมืองอื่นๆ ที่เป็นเอกราช คือในคำที่ควรจะว่าข้าพเจ้าที่ว่ากรุงสยาม ในคำที่ควรจะว่าท่านที่ว่ากรุงนั้น ๆ คือกรุงฝรั่งเศส กรุงอังกฤษ กรุงเวียตนาม แลอื่น ๆ นั้นฉันใด จะใช้ว่ากรุงสยาม กรุงกัมพูชา เหมือนอย่างพระราชสาส์นไปเมืองเอกราชก็ควร ข้าพเจ้าก็ไม่มีความจริงเกยเลย จะยอมใช้ทั้งสองอย่าง...”

พระราชหัตถเลขาพระกระแสราชดำริในรัชกาลที่ 4 พระราชทานสมเด็จพระนโรดมพรหมบริรักษ์ (ไม่ปรากฏวันที่) พ.ศ. 2408

ถึงตรงนี้จะเห็นว่ารัชกาลที่ 4 ทรงยอมรับความเป็นเอกราชของเขมรโดยุษฎี เห็นควรที่จักรพรรดิฝรั่งเศสจะเป็นผู้อุปถัมภ์ราชวงศ์และประเทศเขมรโดยชอบ รวมถึงยกย่องพระเกียรติสมเด็จพระนโรดมพรหมบริรักษ์เสมอพระเจ้าแผ่นดินเขมรในอดีต

เมื่อวิเคราะห์ตามความในพระราชหัตถเลขา จะเห็น “ความคิด” ของรัชกาลที่ 4 ถึงกรณีเสียเขมรแก่ฝรั่งเศสจากสนธิสัญญาเขมร-ฝรั่งเศส ฉบับ พ.ศ. 2406 ทรงถนอมน้ำใจทั้งมิตรและศัตรูแม้จะมีหลักฐานว่าพระองค์ทรงขมขื่นพระราชหฤทัย ไม่ถือโทษกษัตริย์เขมรเพราะไม่เกิดประโยชน์อันใดในสถานการณ์ดังกล่าว กลับกันทรงรีบอภัยโทษทันทีเพื่อรักษาความสัมพันธ์ แต่ชั้นเชิงทางการทูตสารพัดรูปแบบถูกนำมาใช้ เช่น การทำสัญญาลับ ตอบรับการคัดค้านสัญญาดังกล่าวทันทีเพื่อเลี่ยงการเผชิญหน้า

ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า พระอัจฉริยภาพที่กล้าได้กล้าเสีย แต่ใจกว้างและยอมรับความเป็นจริงของสถานการณ์ มีส่วนสำคัญทำให้สภาวะระหว่างสยามและฝรั่งเศสไม่ถึงจุดที่ย่ำแย่จนเกิดการแตกหัก ซึ่งอาจนำไปสู่การสูญเสียครั้งใหญ่ในอนาคต

อ้างอิง :

ไกรฤกษ์ นานา. (2552). *คัมภรตนโกสินทร สิ่งที่เราไม่รู้ อาจไม่ใช่ทั้งหมด*. กรุงเทพฯ : มติชน.

ธนภุต ก้องเวหา “เผยความในพระราชหฤทัย รัชกาลที่ 4 ถึงกษัตริย์เขมร หลังเสียดินแดนเขมรแก่ฝรั่งเศส”

[ออนไลน์] เผยแพร่วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 เข้าถึงข้อมูลวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2564

จาก

https://www.silpa-mag.com/history/article_36696?fbclid=IwAR3ecCMAio-CoJmzTXn_4Vf-NP84JNOEB5KImQwc2h-lqseUPgSO6RjvWc